

УДК 334.72:004.9:316.42:519.86

DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.205.250-258>

Скрильник А.С.

кандидат економічних наук

Національний університет «Полтавська політехніка ім. Юрія Кондратюка»

Skrylnyk Andrii

PhD in Economic Sc.

National University «Yurii Kondratiuk Poltava Polytechnic»

<https://orcid.org/0000-0001-9622-4217>

РІВЕНЬ ЦИФРОВОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ІНКЛЮЗИВНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ГРОМАДАХ: ФАКТОРНИЙ АНАЛІЗ

Метою дослідження є оцінка цифрової готовності територіальних громад України до розвитку інклюзивного підприємництва з визначенням ключових чинників та напрацюванням практичних рекомендацій. Методично застосовано статистичний та факторний аналіз показників цифрового розвитку громад. Встановлено, що середній рівень цифрової готовності громад залишається низьким, що за наявності суттєвих міжрегіональних цифрових диспропорцій стримує залучення вразливих груп до бізнесу. Виявлено сильний вплив розвитку цифрової інфраструктури, грамотності населення та електронних послуг на підприємницьку активність: громади з вищою цифровізацією демонструють нижчі рівні безробіття й бідності. Розроблено комплекс рекомендацій для органів влади різних рівнів щодо подолання цифрового розриву та посилення інклюзивності підприємництва у контексті післявоєнного відновлення.

Ключові слова: цифрова готовність; інклюзивне підприємництво; територіальні громади; цифрова трансформація; цифрова грамотність; вразливі групи; післявоєнне відновлення.

THE LEVEL OF DIGITAL READINESS FOR INCLUSIVE ENTREPRENEURSHIP IN COMMUNITIES: A FACTOR ANALYSIS

This study examines the level of digital readiness of Ukrainian territorial communities for the development of inclusive entrepreneurship, elucidating its key determinants and practical implications. The relevance of the research stems from the growing policy emphasis on integrating vulnerable groups – including people with disabilities, veterans, internally displaced persons and youth – into entrepreneurial activity as a means of post-war socio-economic recovery. Digital transformation is posited as a critical enabler of this inclusive entrepreneurship, yet significant disparities in digital infrastructure and skills persist across communities. The research goal was to provide a comprehensive assessment of community digital readiness in Ukraine and analyze how digital factors facilitate or hinder the entrepreneurial engagement of socially vulnerable populations.

The methodology combines analysis of the Digital Transformation Index data for Ukrainian regions and communities with statistical techniques, including correlation analysis and factor analysis, to identify the most influential components of digital readiness. Empirical results indicate that the average digital readiness of communities remains low (approximately 27 points out of 100 as of mid-2025), with a pronounced digital divide between leading cities and lagging rural areas. This insufficient digital capacity constrains opportunities for inclusive entrepreneurship: communities with higher levels of internet connectivity, digital literacy, and e-governance services tend to exhibit lower unemployment and poverty rates, reflecting more inclusive economic outcomes. Digital literacy in particular emerged as a catalyst for entrepreneurship and employment among vulnerable groups by enabling remote work and access to online markets. Based on these findings, a set of practical recommendations has been formulated for local authorities, the national government and international partners. These recommendations focus on strengthening digital infrastructure, expanding digital skills training and ensuring accessible e-services at the community level. Implementing such measures is expected to enhance the inclusion of under-represented groups in business activities. The study's outcomes provide an evidence-based foundation for regional policy measures aimed at closing the digital gap and fostering an inclusive digital economy in which no segment of the population is left behind.

Keywords: digital readiness; inclusive entrepreneurship; territorial communities; digital transformation; digital literacy; vulnerable groups; post-war recovery.

JEL classification: L26, O33, C38, R11, O35.

ISSN друкованої версії: 2224-6282

ISSN електронної версії: 2224-6290

© Скрильник А.С., 2025

Постановка проблеми. У сучасних умовах цифрової трансформації важливим стає розвиток інклюзивного підприємництва, тобто залучення до бізнесу людей з інвалідністю, ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, молоді та інших вразливих груп. Це потребує не лише політичної підтримки, а й належного рівня цифрової готовності громад: доступної інфраструктури, цифрових навичок населення та розвинених онлайн-послуг. Без цього неможливо забезпечити рівні можливості для підприємців, особливо в умовах дистанційної роботи й електронної комерції [1].

Проблема дослідження полягає у визначенні рівня цифрової готовності громад до розвитку інклюзивного підприємництва та виявленні ключових факторів, що її формують. Важливим є з'ясування, якими цифровими ресурсами володіють громади (зокрема Полтавська та інші), які компоненти готовності – інфраструктура, цифрові навички населення та е-послуги – виступають сильними сторонами, а які залишаються проблемними, а також яким чином це впливає на можливості підприємницької діяльності для вразливих груп. Актуальність вирішення цього завдання посилюється у контексті післявоєнного відновлення, що супроводжується зростанням кількості ветеранів, внутрішньо переміщених осіб та осіб з інвалідністю [4].

Актуальність дослідження визначається кількома чинниками.

- По-перше, інклюзивне підприємництво входить до пріоритетів соціально-економічної політики України, адже підтримка бізнес-ініціатив вразливих груп сприяє їхній інтеграції, створенню робочих місць та зниженню соціальної напруги [5].
- По-друге, світовий досвід доводить, що цифровізація відкриває нові можливості: онлайн-платформи дозволяють людям з інвалідністю чи обмеженою мобільністю працювати дистанційно.
- По-третє, у контексті європейської інтеграції Україна має враховувати підходи ЄС та OECD до розвитку інклюзивного підприємництва, орієнтованого на активізацію підприємницького потенціалу жінок, молоді, мігрантів та осіб з інвалідністю [2].

Запровадження цих підходів передбачає послідовне формування у територіальних громадах сучасної цифрової інфраструктури та системне підвищення цифрових компетентностей населення як необхідної умови інклюзивного економічного зростання.

Отже, дослідження є своєчасним, оскільки поєднує проблематику цифровізації місцевого самоврядування та розвитку соціально відповідального підприємництва. Результати дозволять оцінити готовність громад до викликів інклюзивної цифрової економіки та визначити напрями підвищення їхньої спроможності підтримувати бізнес усіх категорій населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема інклюзивного підприємництва та цифрової трансформації економіки привертає значну увагу науковців та практиків як в Україні, так і за кордоном. Проведено огляд ключових публікацій, дотичних до теми нашого дослідження, з метою визначити, що вже досліджено, та окреслити існуючі наукові гіпотези і

результати.

Загальні засади інклюзивного підприємництва розкрито у працях західних і вітчизняних дослідників. Так, Бородіна О.М. та Прокопа І.В. наголошують, що інклюзивна модель підприємництва повинна базуватися на забезпеченні рівних можливостей для всіх соціальних груп, зокрема осіб з інвалідністю та внутрішньо переміщених осіб, і потребує комплексної державної підтримки [3]. Левченко К.М. та Буряченко А.Є. у своїх роботах відзначають, що ключовими бар'єрами розвитку інклюзивного бізнесу в Україні залишаються недостатня освітня та професійна підготовка, обмежена інфраструктура та низький рівень інвестиційної підтримки [4].

Гордєєва І.О. та Калінько І.В. розглядають соціальне підприємництво як дієвий механізм активізації вразливих груп і наголошують на визначальній ролі інституційного середовища, партнерських мереж і нормативної підтримки [5]. **Науковці** підкреслюють, що в Україні зберігається дефіцит ресурсів та інституційних програм, які могли б сприяти масштабуванню інклюзивних бізнес-ініціатив, тому важливо адаптувати міжнародний досвід. Воробйова Н., Гаврилюк С. і Литвинова Т. розширюють цю позицію, наголошуючи, що інклюзивність передбачає не лише можливість започаткувати бізнес, а й забезпечення доступу до фінансових інструментів, освітніх програм та цифрових компетенцій [6].

У сфері цифрової інклюзії значний внесок зробила Лігоненко Л.О., яка у своїх дослідженнях доводить, що низький рівень цифрової грамотності населення, особливо в сільських громадах і серед літніх людей, є серйозним обмеженням для розвитку інклюзивного підприємництва [8].

Важливим напрямом є дослідження цифрової трансформації бізнес-моделей. Онищенко С.В. зазначає, що в умовах війни цифровізація стала критично важливим чинником підтримки підприємницької активності, відкриваючи нові можливості для електронної комерції та дистанційної зайнятості [8]. Самофатова В.А. підкреслює, що післявоєнна відбудова неможлива без поєднання цифровізації, законодавчих реформ та міжнародних інвестицій, які виступають ключовими драйверами інклюзивного підприємництва [9].

Таким чином, сучасний науковий дискурс демонструє, що інклюзивне підприємництво формується на перетині економічних, соціальних та цифрових чинників. Розвиток цього напрямку неможливий без інтеграції інституційної підтримки, фінансових механізмів та цифрових інструментів, що має забезпечити широку участь у бізнесі всіх категорій населення.

Невирішеною проблемою залишається відсутність верифікованої інтегрованої моделі, яка б визначала операційні порогові значення та оптимальні комбінації компонентів цифрової готовності громад, за яких цифрові інвестиції перетворюються на вимірювані результати інклюзивного підприємництва — зокрема приріст малих і середніх підприємств, рівень самозайнятості, доходи домогосподарств та зайнятість вразливих груп населення на периферійних територіях. Подолання цієї

науково-практичної прогалини потребує комплексного поєднання методів просторового аналізу інклюзивного бізнес-розвитку з факторним моделюванням цифрової готовності та подальшої валідації на основі мікроданих, що набуває особливої важливості в умовах воєнних викликів і післявоєнної відбудови.

Метою статті є комплексний науково-практичний аналіз рівня цифрової готовності територіальних громад України до розвитку інклюзивного підприємництва, виявлення ключових чинників, що його визначають, а також обґрунтування рекомендацій для формування ефективної регіональної політики та практичних інструментів підтримки соціально вразливих груп у запуску власної справи. Особливу увагу приділено встановленню взаємозв'язку між цифровізацією громад (розвиток інфраструктури, цифрових компетентностей, електронних послуг) та можливостями економічної інтеграції осіб з інвалідністю, ветеранів, внутрішньо переміщених осіб і молоді в умовах післявоєнного відновлення.

Досягнення зазначеної мети передбачає вирішення взаємопов'язаних завдань, що охоплюють: уточнення концептуальних засад інклюзивного підприємництва та цифрової готовності; огляд сучасних наукових підходів і практик, які визначають фактори успіху або бар'єри цифрової інтеграції; оцінку поточного рівня цифровізації українських громад та аналіз її сильних і слабких сторін; проведення факторного аналізу для визначення найвагоміших детермінант цифрової готовності; формулювання висновків і практичних рекомендацій щодо інтеграції принципів інклюзивності у стратегії цифрового розвитку.

Виклад основних результатів дослідження. Поняття цифрової готовності громади охоплює сукупність показників, що відображають спроможність територіальної громади впроваджувати та ефективно використовувати цифрові технології у різних сферах – від управління і надання послуг до бізнесу та освіти. На основі урядової методики оцінювання (Індексу цифрової трансформації громад) можна виділити такі ключові компоненти цифрової готовності [10]:

1. Цифрова інфраструктура розглядається як фундаментальний елемент цифрової екосистеми, що охоплює широкопasmовий та мобільний інтернет, мережу публічних точок доступу, а також належне технічне оснащення освітніх, культурних та адміністративних установ. У теоретико-методологічному аспекті цей компонент відображає спроможність територіальних громад забезпечити фізичний доступ населення до цифрових сервісів, що є ключовою передумовою інклюзивного розвитку. Поточні статистичні дані свідчать, що рівень покриття інтернетом становить 93,8% домогосподарств (у містах – близько 90%, у сільській місцевості – лише 60%), тоді як стратегічною метою визначено досягнення 95% охоплення швидкісним інтернетом до 2024 року [11, 12].

2. Цифрові навички населення виступають визначальним чинником формування людського капіталу громади у цифровій сфері. Вони охоплюють уміння користуватися електронними сервісами,

інтернетом, комп'ютерною технікою, а також наявність кваліфікованих ІТ-фахівців на місцевому рівні. У сучасних умовах саме цифрова компетентність населення є ключовою передумовою соціально-економічної інтеграції та розвитку інклюзивного підприємства. Поточні дані свідчать, що 59,6% дорослого населення володіє базовими цифровими навичками, тоді як близько 40% їх не мають, і лише 38% демонструють високий рівень компетентності. У 2022 році в рамках національних програм цифрової освіти Міністерством цифрової трансформації було охоплено близько 1,5 млн громадян, які здобули базові цифрові навички [2, 4, 12].

3. Цифрові публічні послуги відображають рівень трансформації взаємодії у системі «влада – громадянин – бізнес» через переведення адміністративних та соціальних сервісів у цифровий формат. У методологічному аспекті цей компонент характеризує ефективність комунікаційних каналів, здатних зменшувати бар'єри доступу та розширювати можливості для участі в інклюзивному підприємстві. Станом на сьогодні в Україні функціонує 59 основних електронних послуг, якими вже скористалися близько 38 млн громадян, тоді як мобільним додатком «Дія» користуються понад 18,3 млн осіб, що становить майже половину населення [15].

4. Цифрова трансформація органів місцевого самоврядування відображає рівень інституційної готовності громад до впровадження цифрових змін. Її ключовими ознаками є призначення відповідальних посадовців за цифровий розвиток, розробка стратегій цифровізації та використання інструментів е-врядування. У теоретико-методологічному вимірі цей компонент трактується як управлінська спроможність громади створювати сприятливе середовище для інклюзивних підприємницьких ініціатив. Поточний стан характеризується такими показниками: у 131 громаді призначено цифрових лідерів, близько 90% працівників органів місцевого самоврядування забезпечені комп'ютерною технікою (серед них 45% – сучасними моделями), а 712 громад (56%) вже впровадили систему електронного документообігу [12].

5. Цифрова економіка громади відображає ступінь інтеграції цифрових технологій у бізнес-процеси, розвиток локальної ІТ-екосистеми, електронної комерції та інноваційних форм підприємництва. У теоретико-методологічному контексті вона трактується як завершальний етап цифрової готовності, що поєднує інфраструктурні, освітні та управлінські компоненти й трансформує їх у практичні економічні результати. Поточні показники свідчать, що частка ІТ-сектору у ВВП становить близько 10% (цільовий орієнтир на 2024 рік) [10]; експорт ІТ-послуг у 2022 році зріс на 20% попри воєнні умови [11]; водночас у 2019–2023 рр. кількість стартапів в Україні подвоїлася [9, 12].

Перелічені п'ять компонентів є своєрідними факторами, що у комплексі визначають рівень цифрової готовності громади. Варто зазначити, що між ними існує взаємозв'язок: приміром, хороша інфраструктура та наявність цифрових навичок сприятимуть розвитку

цифрової економіки, а активна позиція місцевої влади (CDTO) позитивно вплине і на розширення е-послуг, і на навчальні ініціативи. З іншого боку, «вузьке місце» в одному з компонентів може стримувати загальний прогрес.

Для наочності на рис. 1 представлено профіль цифрової готовності Полтавської області за основними компонентами. Полтавщина є одним з лідерів цифровізації в Україні, проте навіть у неї видно

диспропорції: практично максимальні бали за цифровими навичками населення (93,5 зі 100) і високі за е-послугами та інфраструктурою (близько 58–59), але дуже низький показник цифрової економіки (лише 11,9) і невисока цифровізація самоврядування (29) [14]. Це підтверджує загальноукраїнську тенденцію, що «тверді» технічні аспекти (мережі, обладнання) та освіта населення випереджають розвиток власне цифрового бізнес-середовища на місцях [11].

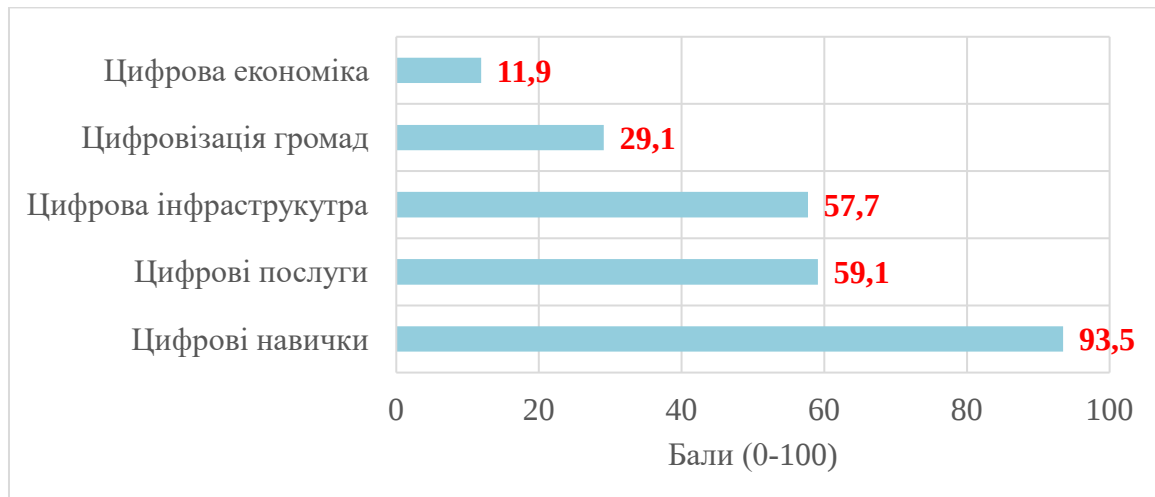

Рис. 1. Профіль цифрової готовності Полтавської області за даними Індексу цифрової трансформації у 2025 році.

Джерело: сформовано автором на основі [11]

Для оцінки фактичного рівня цифрової готовності громад скористаємося результатами Індексу цифрової трансформації регіонів та територіальних громад України, що його проводить Мінцифри спільно з програмою EGAP (Фонд Східна Європа) з 2023 року [10]. Це дослідження охоплює всі області та понад тисячу громад, даючи змогу порівняти їх за інтегральними показниками. Згідно з оприлюдненими даними за II квартал 2025 року, спостерігається позитивна динаміка: середній показник цифрової трансформації громад зріс з 16 до 27 балів (зі 100) за останній рік. Це свідчить про суттєвий прогрес, хоча абсолютне значення ще далеке від бажаного (менше третини від можливого максимуму). Варто відмітити, що п'ятірка лідерів серед громад значно випереджає середній рівень. Так, найвищі результати мають: Криворізька міська громада – 74 бали; Дніпровська (м. Дніпро) – 70; Тернопільська – 69; Ужгородська – 68; Вінницька – 68 балів [12].

Регіональні показники цифрової трансформації корелюють із рівнем урбанізації і економічного розвитку. Лідерами серед областей в 2025 році стали: Львівська – 54 бали, Дніпропетровська – 52, Полтавська – 50 балів [12]. Тобто, Полтавщина, на базі прикладу якої ми розглядаємо ситуацію, увійшла до трійки найкращих регіонів. Це підтверджує загальну цифрову зрілість області. Серед причин успіху Полтавської області – активність обласної влади (прийнято регіональну програму інформатизації «Цифрова Полтавщина 2024–2026»), висока забезпеченість громад інтернетом, а також сильний освітній потенціал (наявність університетів, що готують ІТ-спеціалістів, навчання держслужбовців цифровим навичкам). Зокрема, 90% працівників органів

місцевого самоврядування Полтавщини оснащені персональними комп'ютерами (45% з них – сучасні, до 5 років), а в усіх 60 територіальних громадах області відкрито ЦНАПи (центри надання адмінпослуг), з яких 151 – це віддалені робочі місця, що наближують послуги до мешканців сіл [12, 14]. Це свідчить про те, що більшість посадових осіб мають можливість здійснювати роботу з цифровими документами, а мешканці громад – отримувати базові адміністративні послуги без необхідності виїзду до районного центру.

З точки зору інклюзивного підприємництва, поточний рівень цифрової готовності українських громад можна охарактеризувати так. З одного боку, вже створено базові умови для того, щоб особи з інвалідністю чи ветерани могли започаткувати власну справу: в багатьох громадах є доступ до інтернету, функціонують електронні сервіси. З іншого боку, цифровий розрив між громадами означає нерівність можливостей: у «цифрових» містах (як-от Львів, Вінниця) вже є соціальні підприємства з ІТ-складовою, тоді як у відсталих в цифровому плані регіонах потенційні підприємці з вразливих груп можуть навіть не знати про існування відповідних можливостей. Тому ключовим завданням державної політики є підтягнути аутсайдерів до прийнятного рівня цифрової зрілості.

Підсумовуючи, можна констатувати, що загальний рівень цифрової готовності українських громад покращується, проте дуже нерівномірно. Успішні громади слугують «вітриною» цифрової держави і доводять ефективність цифрових рішень (швидкі послуги, зручність, прозорість управління) [4, 8, 12]. Водночас значна частина громад потребує додаткової уваги і

підтримки, щоб досягти хоча б середнього рівня. Для інклюзивного підприємництва це означає, що зараз можливості для нього сильно залежать від місця проживання потенційного підприємця. У наступному підрозділі розглянемо детальніше, як саме цифрова готовність впливає на спроможність різних груп населення займатися бізнесом, і які фактори тут відіграють

вирішальну роль.

Залежність між рівнем цифрової готовності населення громади та показниками інклюзивного розвитку і добробуту узагальнено у табл. 1. Представлені дані дають змогу простежити, як ключові компоненти цифровізації впливають на соціально-економічний стан громад.

Таблиця 1

Вплив компонентів цифрової готовності громади на інклюзивність розвитку та добробут

Компонент цифрової готовності	Вплив на інклюзивний розвиток	Вплив на добробут та економічний потенціал
Цифрова інфраструктура (доступ до інтернету, мережі)	Дуже високий (9/10). Інтернет-доступ є базовою умовою участі у цифровій економіці та послугах. Подолання місько-сільського розриву визначає можливості вразливих груп долучатися до підприємництва й освіти.	Дуже високий (8/10). Доступ до інтернету стимулює економіку через нові робочі місця та зростання продуктивності бізнесу. Для 91% українців він уже прирівнюється до базових потреб, що підкреслює його значення для добробуту.
Цифрові навички населення (цифрова грамотність)	Високий (8/10). Низька цифрова грамотність обмежує участь у підприємстві вразливих груп. Її підвищення розширює інклюзивність: 75% громадян відзначають позитивний вплив цифрових навичок на кар'єру, що відкриває більше можливостей для самозайнятості та роботи.	Дуже високий (9/10). Цифрова грамотність на пряму пов'язана з розвитком громади: кваліфіковані кадри підвищують доходи, знижують безробіття й бідність. Інвестиції в освіту забезпечують довгостроковий добробут через інноваційне підприємництво та продуктивність.
Публічні електронні послуги (онлайн-сервіси для громадян і бізнесу)	Високий (7/10). Е-послуги підвищують інклюзивність, усуваючи фізичні й соціальні бар'єри доступу до державних сервісів. Онлайн-доступ до адмінпослуг, медицини й освіти забезпечує рівні можливості, а під час війни через «Дію» громадяни отримували допомогу та підтримку бізнесу.	Високий (7/10). Розвиток е-послуг спрощує взаємодію з державою, економить ресурси громадян і бізнесу, підвищує зручність та швидкість отримання сервісів. Це посилює прозорість, знижує корупційні ризики й формує сприятливіший діловий клімат, стимулюючи економічний потенціал.
Цифрове урядування (інституційна спроможність ОМС, е-урядування)	Середній (6/10). Е-урядування (відкриті дані, онлайн-бюджети, е-демократія) розширює участь громадян, зокрема молоді та людей з інвалідністю, у прийнятті рішень, підвищуючи довіру й інклюзивність. Водночас без інфраструктури та цифрових навичок навіть підготовлені органи влади не забезпечать сталого ефекту, тому розвиток має бути збалансованим.	Середній (6/10). Цифрове урядування підвищує прозорість і ефективність влади, зменшує бюрократію та корупцію, стимулюючи підприємництво й інвестиції. Прикладом є ProZorro, що відкрило ринок для МСП. Водночас цей компонент лише опосередковано впливає на добробут, адже без активної участі громади ефект залишається помірним.
Цифрова економіка (бізнес-інновації, ІТ-сектор, електронна комерція)	Дуже високий (8/10). Цифрова економіка створює умови для інклюзивного підприємництва: платформи е-комерції, фрилансу й фінтеху дозволяють молоді, жінкам і ВПО започатковувати бізнес незалежно від місця. За наявності навичок вразливі групи можуть інтегруватися в ринок через онлайн-роботу чи продаж послуг, що знижує бар'єри входу й сприяє соціальній інтеграції.	Дуже високий (9/10). Цифрова економіка є рушієм зростання: навіть у воєнний час вона підтримує ВВП, забезпечує експортні доходи та високооплачувані робочі місця. Для громад це означає зростання доходів і бюджетів, а інтеграція цифрових технологій у традиційні галузі підвищує продуктивність і конкурентоспроможність, безпосередньо змінюючи добробут і економічний потенціал.

Джерело: складено автором на основі [4, 5, 6, 8, 10, 12]

В аналізі розглянуто ключові компоненти цифрової готовності – цифрову інфраструктуру, навички (цифрову грамотність), електронні послуги, цифрове урядування та цифрову економіку – разом із відповідними статистичними індикаторами і оцінками їхнього впливу на соціально-економічний розвиток. Дані показують, що високий рівень цифровізації помітно корелює з кращими соціально-економічними показниками: зокрема, регіони України із найвищим цифровим індексом мають у середньому на 12% нижчий рівень безробіття порівняно з найменш цифровізованими громадами, а також нижчі рівні бідності. Це підкреслює, що

інвестиції в цифрову інфраструктуру й навички можуть прямо підсилювати інклюзивний розвиток, залучаючи ширші верстви населення до підприємництва, ринку праці та отримання послуг [4, 5, 7]. Натомість цифровий розрив (наприклад, між міськими та сільськими громадами у доступі до інтернету) здатен істотно стримувати ці процеси.

Варто зауважити, що середній рівень цифрової готовності українських громад наразі залишається низьким, мешканці громад із нерозвиненими інтернет-мережами чи низьким рівнем навичок менш залучені до сучасної економіки й мають менше можливостей для

добробуту. З іншого боку, одночасне покращення всіх компонентів – від інфраструктури і навичок до електронних сервісів – дає синергійний ефект. Отже, цифрова готовність є ключовою передумовою інклюзивного розвитку: громадам варто пріоритетно розвивати цифрову інфраструктуру та грамотність населення, адже без цього інші економічні ініціативи не охоплюють усіх мешканців.

Наступний етап аналізу зосереджується на одному з компонентів цифрової готовності – цифровій грамотності населення – як каталізаторі різних аспектів розвитку. У табл. 2 представлено результати, які демонструють, як цифрова грамотність населення виступає каталізатором інвестиційного, економічного й соціального зростання громад.

Таблиця 2

Залежність рівня цифрової грамотності від розвитку громади та рекомендації

Напрямок розвитку громади	Рекомендації для місцевої влади	Рекомендації для центральної влади	Рекомендації для міжнародних партнерів
Інвестиційний розвиток (залучення інвестицій, бізнес-активність)	– Створювати цифрові освітні хаби при бібліотеках, школах і ЦНАП. – Залучати IT-бізнес до тренінгів і стажувань молоді. – Просувати громаду для інвесторів, підкреслюючи рівень інтернет-покриття й цифрових навичок мешканців.	– Інтегрувати цифрові навички у державні програми розвитку та інвестицій. – Запровадити податкові стимули для бізнесу, що інвестує у цифрову інфраструктуру. – Розвивати технопарки та інкубатори з освітніми програмами для населення.	– Фінансувати проекти, що поєднують інвестиції з розвитком людського капіталу (освітні центри, стартап-акселератори). – Включати цифрову трансформацію як обов'язковий компонент програм післявоєнної допомоги. – Поширювати кращі практики, залучаючи експертів для консультування громад.
Економічний розвиток (підприємництво, МСП, доходи населення)	– Навчати малий бізнес цифровим інструментам (е-комерція, маркетинг, хмарні сервіси). – Розширювати доступ МСП до онлайн-ринків, зокрема фермерів через маркетплейси. – Запроваджувати принцип «без паперів» у взаємодії бізнесу й влади для зменшення витрат	– Запровадити гранти та ваучери для МСП на впровадження IT-рішень. – Інтегрувати цифрове підприємництво в освітні програми ПТУ та університетів. – Спрощувати регуляції для e-commerce і стартапів, розвиваючи держсервіси для бізнесу.	– Створювати фонди та конкурси для стартапів, забезпечуючи фінансування й менторство. – Запроваджувати програми обміну досвідом, де підприємці з-за кордону навчають українські МСП. – Пріоритизувати цифрову економіку у технічній допомозі, вимагаючи планів із підвищення цифрових навичок
Соціальний розвиток (якість життя, освіта, послуги, залученість)	– Організувати інклюзивні курси цифрової грамотності для літніх людей, ветеранів та осіб з інвалідністю. – Розвивати мережу ЦифроХабів і публічних точок доступу до інтернету в громадах. – Проводити цифрові заходи (ярмарки, тренінги, конкурси), щоб підвищувати залученість населення.	– Запровадити програму ліквідації цифрової неграмотності серед людей 50+ та вразливих груп (курси в усіх регіонах). – Відновити мережу цифрових хабів, зруйнованих війною, спільно з донорами. – Інтегрувати цифрову грамотність у шкільну освіту та реалізувати Концепцію розвитку цифрових компетентностей до 2027 року.	– Фінансувати навчальні програми для переселенців, ветеранів і людей з інвалідністю через гранти чи прямі проекти. – Інвестувати у відновлення інтернет-інфраструктури в постраждалих громадах для забезпечення доступу до онлайн-послуг. – Впроваджувати міжнародні практики інклюзії, адаптуючи державні сервіси для людей з особливими потребами.

Джерело: складено автором на основі [1, 4, 8, 9, 12, 14]

На основі даних табл. 2 сформульовано рекомендації щодо посилення ролі цифрової грамотності в розвитку громад для кожного рівня управління:

✓ На місцевому рівні доцільно розвивати мережу

локальних центрів цифрової освіти на базі бібліотек, шкіл чи ЦНАП, а також залучати IT-бізнес до навчальних проектів (тренінгів, стажувань, менторських програм). Варто організовувати систематичне навчання

представників малого бізнесу з питань е-комерції, онлайн-маркетингу та використання хмарних сервісів, сприяти виходу МСП на онлайн-ринок і впроваджувати принцип «без паперів» у взаємодії бізнесу з владою. В соціальному вимірі важливим завданням є створення інклюзивних курсів цифрової грамотності для літніх людей, ветеранів та осіб з інвалідністю, розширення мережі публічних точок доступу до інтернету, а також проведення регулярних цифрових подій (ярмарки, конкурси, тренінги), що підвищують рівень залученості мешканців.

✓ *На загальнодержавному рівні* слід інтегрувати розвиток цифрових навичок у програми стимулювання інвестицій, регіонального розвитку та післявоєнної відбудови. Доцільним є запровадження податкових стимулів для компаній, що інвестують у цифрову інфраструктуру, а також створення національних грантових програм підтримки цифровізації малого бізнесу (зокрема ваучерів для МСП на впровадження ІТ-рішень). Важливим завданням є інтеграція курсів цифрового підприємництва у систему професійної та вищої освіти, реалізація програм подолання цифрової нерівності серед населення віком 50+ і вразливих груп, а також відновлення мережі цифрових хабів, зруйнованих війною.

✓ *На рівні міжнародних партнерів* пріоритетом має бути спрямування технічної та фінансової допомоги на проекти, що поєднують інвестиції у розвиток економіки з формуванням людського капіталу громад. В усі програми післявоєнного відновлення доцільно включати цифровий компонент: розширення доступу до інтернету, розвиток освітніх центрів та підвищення цифрових компетентностей населення. Особливого значення набуває підтримка практик цифрової інклюзії - адаптація державних онлайн-сервісів для людей з особливими потребами та поширення міжнародного досвіду побудови інклюзивного цифрового середовища.

Розвиток цифрової грамотності населення в українських громадах виступає одним із ключових детермінантів прискорення інвестиційного, економічного та соціального поступу на інклюзивних засадах.

✓ *По-перше*, громади з високим рівнем цифрової компетентності населення є значно привабливішими для інвесторів, оскільки поєднують наявність кваліфікованої робочої сили з сучасною інфраструктурою. У цьому контексті органам місцевого самоврядування доцільно зосередитися на розвитку людського капіталу через створення освітніх хабів і партнерство з бізнесом, тоді як на державному рівні важливим завданням є інтеграція цифрової складової у всі програми відбудови та підтримки підприємництва.

✓ *По-друге*, зростання цифрової компетентності населення прямо корелює з ефективністю малого та середнього бізнесу, сприяючи появі нових підприємців і розширенню економічного потенціалу громади. Для цього необхідна системна підтримка цифровізації МСП як на локальному рівні (шляхом створення консультативних центрів та освітніх програм), так і на національному (через грантові механізми, податкові

стимули та дерегуляцію цифрових процесів).

✓ *По-третє*, цифрова грамотність дедалі більше стає невід'ємною умовою соціального добробуту, забезпечуючи громадянам реалізацію права на освіту, працю й доступ до послуг у цифровому середовищі. Органам влади різних рівнів слід приділити особливу увагу вразливим групам населення, забезпечуючи інклюзивні навчальні програми, субсидований доступ до інтернету для малозабезпечених домогосподарств, а також упроваджуючи принципи універсального дизайну у державних е-сервісах.

Нарешті, міжнародні партнери мають розглядати підтримку цифрової готовності українських громад як пріоритетну інвестицію в сталий та справедливий розвиток. Інтеграція зусиль місцевої влади, держави та донорів у розвитку цифрової освіти й інфраструктури здатна створити ефект масштабування: громади зможуть швидше подолати наслідки війни, відкрити нові можливості для всіх мешканців та побудувати інклюзивну економіку майбутнього, в якій «ніхто не залишиться осторонь» цифрових змін. Це, своєю чергою, сприятиме зростанню добробуту і зміцненню соціальної згуртованості в Україні.

Висновки. Результати дослідження свідчать, що цифрова готовність територіальних громад є ключовим чинником розвитку інклюзивного підприємництва. Наявність розвиненої інфраструктури доступу до Інтернету, системи електронних послуг і підвищення рівня цифрової грамотності створює сприятливі умови для зниження транзакційних бар'єрів, розширення дистанційної зайнятості та активізації електронної комерції, особливо для вразливих груп населення. Водночас інституційні елементи - цифрове врядування, кадрове забезпечення трансформаційних процесів та стандарти доступності сервісів - залишаються недостатньо сформованими, що обмежує ефективність використання вже наявних ресурсів.

Виявлена асиметрія між розвитком «твердих» і «м'яких» складових цифрової готовності поглиблює просторову нерівність. Громади-лідери здатні залучати інвестиції та створювати інноваційні проекти, тоді як громади-аутсайтери залишаються на рівні базового підключення без відчутної економічної віддачі. Це засвідчує необхідність переходу від підходу «будь-яке підключення» до стратегії «операційної зрілості», коли цифрові рішення інтегруються у систему управління та підприємницькі практики і оцінюються насамперед за соціально-економічним ефектом.

Для підвищення результативності цифрової трансформації необхідно інституціоналізувати цифрове врядування, забезпечивши належні управлінські ролі та уніфіковані процедури. Слід створити економічні стимули для цифровізації малого та середнього бізнесу, розгорнути мережу локальних цифрових хабів із фокусом на вразливі категорії населення та активізувати розвиток місцевої цифрової економіки через партнерські акселераційні та інкубаційні програми. Важливим є й формування системи моніторингу та оцінювання, яка дозволить відстежувати рівень цифрової зрілості громад і пов'язувати фінансову підтримку з

досягненням визначених результатів.

Подальші дослідження доцільно орієнтувати на перехід від узагальнених статистичних показників до мікроданих, що відображають поведінкові та економічні характеристики домогосподарств, підприємств і локальних громад. Використання методів каузального

ідентифікування дозволить верифікувати причинно-наслідкові зв'язки між цифровими інтервенціями та змінами у сфері зайнятості й доходів, забезпечуючи більш обґрунтоване формування політики інклюзивного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Skrylnyk, A., Valiavskiy, S., & Voloshyna, O. (2018). Inclusive Entrepreneurship Infrastructure Development Special Aspects in Ukraine. *International Journal of Engineering & Technology*, Vol. 7. No. 3.2. Pp. 425–430. DOI: <https://doi.org/10.14419/ijet.v7i3.2.14565>
2. Enhancing Resilience by Boosting Digital Business Transformation in Ukraine. Paris: OECD Publishing, 2024. 111 p. URL: <https://surl.li/xwptcb> DOI: <https://doi.org/10.1787/4b13b0bb-en>
3. Бородин О.М., Прокопа І.В. (2019). Інклюзивний сільський розвиток: науковий дискурс. *Економіка і прогнозування*. № 1. С. 70–85. DOI: <https://doi.org/10.15407/eip2019.01.070>
4. Buriachenko, A., Levchenko, K., Stetsenko, B., & Biriuk, S. (2024). Economic Inequality of the Regional Development of Poland, Spain and Ukraine. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, Vol. 1. No. 54. Pp. 331–347. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcapter.1.54.2024.4236>.
5. Гордєєва І.О., Калінько І.В. (2021). Соціальне підприємництво як метод розвитку інклюзивної економіки. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференція «Нові виклики та актуальні проблеми розвитку світового господарства», (24.02.2021). Харків : ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, URL: <https://ojs.kname.edu.ua/index.php/area/article/view/2743>
6. Воробйова Н., Гаврилюк С., Литвинова Т. (2023). Деякі аспекти інклюзивного розвитку економіки України. *Вчені записки Університету «КРОК»*, № 1(69). С. 29–37. URL: <https://surl.li/dhnbq> DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-69-29-37>
7. Лігоненко Л.О. (2022). Цифрові навички українців: результати самооцінки, висновки та заходи для подолання цифрової інклюдії. *Економічний форум*, Т. 1. № 1. С. 21–34. DOI: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2022-1-3> URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1819748>
8. Онищенко С.В., Маслій О.А., Пантась В.В. (2024). Ділова активність бізнесу в Україні: цифрова трансформація та сталий розвиток. *Економіка і регіон*, № 1(92). С. 136–146. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2024.1\(92\).3321](https://doi.org/10.26906/EiR.2024.1(92).3321)
9. Самофатова В.А. (2013). Забезпечення сталості та інклюзивності розвитку малого та середнього підприємництва в повоєнний період. *Економіка та суспільство*, № 53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-3> URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2596>
10. Індекс цифрової трансформації (методологія та дані). (2023). Фонд Східна Європа. URL: <https://eef.org.ua/index-tsifrovoyi-transformatsiyi/>
11. Індекс цифрової трансформації: Мінцифри показало перші результати заміру регіонів і громад у 2025 році. (2025). *Forbes Ukraine*. URL: <https://surl.li/rpgtvb>
12. Індекс цифровізації регіонів та громад України: дані за II квартал 2025 року. (2025). Міністерство цифрової трансформації України. URL: <https://surl.li/uumwjb>
13. Portulans Institute. Network Readiness Index 2023: Ukraine Profile. (2023). URL: <https://surl.li/vygzvs>
14. Полтавська обласна військова адміністрація; Міністерство цифрової трансформації України. Дія. Цифрова громада: Полтавська область (дані профілю). (2025). URL: <https://hromada.gov.ua/region/pl>
15. Кожен другий українець, який отримував е-послуги, використовував «Дію», — соціопитування. (2023). Міністерство цифрової трансформації України. Дія. URL: <https://surl.li/bbrgks>

References:

1. Skrylnyk, A., Valiavskiy, S., & Voloshyna, O. (2018). Inclusive Entrepreneurship Infrastructure Development Special Aspects in Ukraine. *International Journal of Engineering & Technology*, Vol. 7. No. 3.2. Pp. 425–430. DOI: <https://doi.org/10.14419/ijet.v7i3.2.14565> [in English].
2. Enhancing Resilience by Boosting Digital Business Transformation in Ukraine. Paris: OECD Publishing, 2024. 111 p. URL: <https://surl.li/xwptcb> DOI: <https://doi.org/10.1787/4b13b0bb-en> [in English].
3. Borodina, O.M., & Prokopa, I.V. (2019). Inkluzivnyi sil'skyi rozvytok: naukovyi dyskurs [Inclusive Rural Development: Scientific Discourse]. *Economics and Forecasting*. No. 1. Pp. 70–85. DOI: <https://doi.org/10.15407/eip2019.01.070> [in Ukrainian].
4. Buriachenko, A., Levchenko, K., Stetsenko, B., & Biriuk, S. (2024). Economic Inequality of the Regional Development of Poland, Spain and Ukraine. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, Vol. 1. No. 54. Pp. 331–347. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcapter.1.54.2024.4236> [in English].
5. Hordieieva, I.O., & Kalinko, I.V. (2021). Sotsialne pidpriemnytstvo yak metod rozvytku inkluzyvnoi ekonomiky [Social entrepreneurship as a method of developing an inclusive economy]. *International scientific practical*

online conference «New challenges and current problems of the development of the world economy», (24.02.2021). Kharkiv: KNUMG named after O.M. Beketov, Retrieved from: <https://ojs.kname.edu.ua/index.php/area/article/view/2743> [in Ukrainian].

6. Vorobiova, N., Havryliuk, S., & Lytvynova, T. (2023). Deiaki aspekty inkliuzyvnoho rozvytku ekonomiky Ukrainy [Some aspects of inclusive development of the economy of Ukraine]. Scientific notes of the University «KROK», No. 1(69). Pp. 29–37. Retrieved from: <https://surl.li/dhnbq> DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-69-29-37> [in Ukrainian].

7. Ligonenko, L.O. (2022). Tsyfrovi navychky ukraintsiv: rezultaty samootsinky, vysnovky ta zahody dlia podolannya tsyfrovoy inkliuzii [Digital skills of Ukrainians: Self-assessment results, conclusions, and measures to overcome digital inclusion]. Economic Forum, No. 1(1). Pp. 1–34. DOI: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2022-1-3> [in Ukrainian].

8. Onyshchenko, S.V., Masliy, O.A., & Pantas, V.V. (2024). Dilova aktyvnist biznesu v Ukraini: tsyfrova transformatsiia ta stalyy rozvytok [Business activity in Ukraine: Digital transformation and sustainable development]. Economy and Region, No. 1(92). Pp. 136–146. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2024.1\(92\).3321](https://doi.org/10.26906/EiR.2024.1(92).3321) [in Ukrainian].

9. Samofatova, V.A. (2023). Zabezpechennia stalosti ta inkliuzyvnosti rozvytku maloho ta serednoho pidpriemnytstva v povoiennyi period [Ensuring sustainability and inclusiveness of SME development in the post-war period]. Economy and Society, No. 53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-3> [in Ukrainian].

10. Indeks tsyfrovoy transformatsii (metodolohiia ta dani) [Digital Transformation Index (Methodology and Data)]. (2023). Eastern Europe Foundation. Retrieved from: <https://eef.org.ua/index-tsifrovoyi-transformatsiyi/>

11. Indeks tsyfrovoy transformatsii: Mintsyfry pokazalo pershi rezultaty zamiru rehioniv i hromad u 2025 rotsi [Digital Transformation Index: The Ministry of Digital Affairs has revealed the first results of the measurement of regions and communities in 2025]. (2025). Forbes Ukraine. URL: <https://surl.li/rpgtvb>

12. Indeks tsyfrovizatsii rehioniv ta hromad Ukrainy: Dani za II kvartal 2025 roku [Index of digitalization of regions and communities of Ukraine: Q2 2025 data]. Ministry of Digital Transformation of Ukraine. (2025). Retrieved from: <https://surl.li/uumwjb> [in Ukrainian].

13. Portulans Institute. Network Readiness Index 2023: Ukraine Profile. (2023). Retrieved from: <https://surl.li/vygzvs>

14. Poltavska oblasna viiskova administratsiia, & Ministry of Digital Transformation of Ukraine. Diia. Tsyfrova hromada: Poltavska oblast [Diia. Digital Community: Poltava region]. (2025). Retrieved from: <https://hromada.gov.ua/region/pl> [in Ukrainian].

15. Kozhen druhyi ukrainets, yakyy otrymuвав e-posluhy, vykorystovuvav «Diiu» — sotsopytuvannia [Every second Ukrainian who received e-services used «Diia» — sociological survey]. (2023). Diia. Ministry of Digital Transformation of Ukraine. Retrieved from: <https://surl.li/bbrgks> [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 02.09.2025 р.

Дата прийняття статті до друку: 22.09.2025 р.